

УДК 94(477.82)

Г.О. Малєончук

МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ ЛУЦЬКА В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Постановка наукової проблеми та її значення. На даний момент в історичній науці дедалі популярнішими стають дослідження міської історії. Луцьк у досліджуваній період 1919-1939 рр. знаходився в складі відновленої польської держави та був воєводським центром, що не могло не позначитись на усіх аспектах його життя, включаючи культуру. Мистецтво, що в більшості випадків оминалось увагою та підтримкою влади, стало засобом національного самовираження.

Пропоноване дослідження є спробою виокремити Луцьк в окремий мистецький осередок на Волині міжвоєнного періоду.

Метою запропонованої статті є дослідження особливостей мистецького життя Луцька в 1919-1939 рр.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Дослідження тематики мистецького життя Луцька в міжвоєнний період немає належного висвітлення в науковій літературі. Маємо лише праці, в яких представлено окремі аспекти теми. Серед них роботи С. Степанюк [5; 6], та І. Несторук [4], що присвятили свої дослідження театральному життю Луцька в міжвоєнний період; М. Філіпович [7], що простежила музично-драматичну діяльність Луцької повітової Просвіти; П. Шиманського [8], який представив матеріали про музичне мистецтво Волині у 20-30-х рр. ХХ ст.; В. Меджецького [11], який у своїй монографії простежує діяльність польської інтелігенції на Волині, включаючи мистецьку сферу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У міжвоєнний період Луцьк стає не лише воєводським адміністративним центром, але й культурним осередком. Найпопулярнішим видом мистецтва в той період був театр. Театральною діяльністю займалися як професіонали, так і аматори, при чому це стосувалось різних груп населення: українців, поляків, євреїв, чехів. Протягом міжвоєнного 20-ліття в Луцьку працювало два професійні польські театри: Луцький міський театр імені Ю. Словацького (1924-1926 рр.) та пересувний Волинський театр (1930-1939 рр.). Міський театр ім. Ю. Словацького відкрився 15 листопада 1924 р. виставою за п'єсою Ю. Словацького «Мазепа». Серед акторів М. Щенсна, Ю. Конрад, В. Рачко-Совинський, Г. Ордон, М. Чайковська, Т. Пшиставський. До репертуару театру входили переважно твори польських авторів: О. Фредра «Дівочі обітниці», «Помста», Т. Рітнера «В маленькому будинку», Г. Запольської «Їх четверо», «Жабуся», М. Балуцького «Велика риба». У першому театральному сезоні артисти зіграли 35 вистав, з яких 21 – за творами польських авторів та 14 – зарубіжних [6; 165]. Діяльність театру виявилась фінансово не вигідною та в зв'язку з численними боргами її було припинено рішенням магістрату у червні 1926 р.

Польський театр у Луцьку відновив свою діяльність у вересні 1930 р. та безперервно діяв до кінця червня 1939 р. Його назва кілька разів змінювалась: Волинський воєводський театр із розташуванням у Луцьку (1930-1931 рр.), Польський театр ім. Ю. Словацького на Волині (1931-1934 рр.), Волинський театр ім. Ю. Словацького (1935-1939 рр.).

Польський театр у Луцьку з'явився завдяки діяльності Воєводського театального комітету, створеного з ініціативи воєводи [6; 167]. 31 липня 1931 р. у Луцьку засновано Товариство польського театру на Волині, серед засновників: директор філії Польського банку С. Бачинський, директор кінотеатру В. Гарловський, бурмістр Луцька Т. Оловинський, директор Промислової палати М. Реттнігер, адвокати Г. Сумовський та Т. Загурський, редактор тижневика «Волинська земля» О. Шуро. 1933 р. воно ліквідовано в зв'язку з економічними труднощами та утворено аналогічне Товариство підтримки театральної культури на Волині [6; 167]. Волинський воєводський театр розпочав свою діяльність під

спільним керівництвом Ч. Збежинського і Г. Галлової [6; 172]. Ч. Збежинський мав акторський та режисерський досвід, набутий у різних театрах Польщі; до того як працювати в Луцьку, він обіймав посаду директора дитячого театру «Ясулка» у Варшаві. Г. Галлова упродовж 1923-1929 рр. входила до складу акторського колективу одного з найкращих театрів тодішньої Польщі – віленської «Редути» і викладала сценічне мовлення при Інституті «Редути» [6; 169].

Окрім творів польських авторів, польський театр у Луцьку ставив шедеври світової класики таких митців, як В. Шекспір, О. Дюма, Ж. Б. Мольєр, П. Бомарше, Б. Шоу, Е. Ростан, Г. Ібсен. Вистава за твором Ф. Лосе «Король Арлекін» стала прем'єрою у Польщі. У червні 1939 р. театр поставив свою останню виставу «Екзотичну кухню» Верно [6; 172].

Цікавою подією у суспільно-культурному житті волинян 20-х рр. ХХ ст. було створення професійного постійно діючого українського театру. В Луцьку з 1924 р. вже діяв польський театр, тож український театр став виразником та пропагандистом української культури в регіоні. У 1928 р. до Луцька приїхав М. Певний, у минулому актор Московського Художнього, а пізніше Київського державного європейського театру, вихованець М. Саксаганського. Наприкінці того ж року ним організований аматорський гурток, що згодом переріс у Волинський український театр.

Першою постановкою тоді ще аматорського гуртка була частина історичної драми Л. Старицької-Черняхівської «Гетьман Дорошенко». До складу трупі театру входило 30 осіб, обдаровані актори – Г. Білогубова, М. Орлова, А. Мироценко, Г. Крихівна-Сувчинська, О. Неділько, Н. Певна, Й. Поляков, Ю. Шафарчук та ін.; художник-декоратор Ю. Миць, диригент хору та оркестру О. Колисниченко, а також артисти балету і хору, музиканти [4; 105]. Серед постановок були твори іноземних класиків, зокрема, комедія «Тартюф» Мольєра та комедія італійського драматурга К. Гольдоні «Мірандоліна», про постановки яких у місцевій пресі друкувались схвальні відгуки. Так, на сторінках газети «Українська нива» читаємо: «... прибув М. Певний зі своєю групою й дав доказ того, що українською мовою можна грати не тільки «Гриців» чи «ковбасу з чаркою», а й п'єси класичного європейського репертуару. На цей раз було поставлено «Мірандоліну» – комедію на 3 дії К. Гольдоні в чудовому українському перекладі М. Загірної».

Для підтримки Волинського українського театру на початку 1930-х рр. утворилось Українське театральне товариство, до складу якого входили не байдужі до стану української культури люди [4; 106].

Аматорський театральний рух у Луцьку представляла музично-драматична секція Луцької повітової Просвіти. На кошти, отримані від її діяльності, товариство утримувало приміщення та бібліотеку [5; 72].

У травні 1926 р. до міста приїхав талановитий актор та режисер з Наддніпрянщини М. Орел-Степняк; ним створена театральна трупа, що продовжувала виступати як аматорський колектив і за браком коштів не вийшла на більш професійний рівень. На чолі з М. Орлом-Степняком 1927 р. створено при товаристві «Луцька повітова Просвіта» театральне бюро; сам він працював театральним інструктором для аматорів-гуртківців [7; 145]. 31 січня 1927 р. створено Товариство українських артистів при Луцькій повітській Просвіті, до складу якого входило 26 осіб. 1927 р. товариство поставило такі вистави: «Наталка Полтавка», «Сватання на Гончарівці», «Каїн та Авель», «Майська ніч», «Жидівська вихреста». 1928 р. на основі товариства створюється Волинський український театр. Натомість при Просвіті 3 червня 1929 р. організований молодіжний драматичний гурток, який очолив Д. Степняк [5; 72]. На особливу увагу заслугове діяльність польського драматичного колективу (Polski zespól dramatyczny). Його історія розпочалась 1922 р., коли в Луцьку було засновано Товариство приятелів музики та сцени. 2 червня 1923 р. цей аматорський театр виставою «Заміжжя Льолі» Г. Збежховського відкрив новий «Великий театр і кіно Іллі Кронштейна» в Луцьку [5; 73]. За сезон 1923-1934 рр. трупа поставила

високохудожні твори польських класиків «Сусідка по кімнаті» А. Гжимала-Седлецького, «І стану білішим від снігу» С. Жеромського та «Баладина» Ю. Словацького, «Мораль пані Дульської» Г. Запольської. Під кінець сезону з'явилися маловартісні, зате прибуткові фарси «Іспанська муха» та «Шукаймо Мурина» французьких авторів.

Дана театральна група проіснувала до листопада 1924 р., частина її учасників увійшла до складу новоутвореного професійного Міського театру ім. Ю. Словацького.

Варто згадати і про театральну діяльність єврейської громади Луцька. Активність у такій справі демонструвало товариство допомоги бідним та хворим євреям «Лінас Хацедек». Члени товариства ставили вистави за єврейськими п'єсами аби одержати кошти на реалізацію своєї благородної місії. Серед таких слід назвати виставу «Сліпий Іхель» у Луцьку [5; 74]. Чеський клуб у Луцьку та «Чеська матиця шкільна на Волині» ставили аматорські вистави, прибуток з яких спрямовувався на освітні цілі [5; 75].

Поширенням музичної та танцювальної культури серед населення міста займалися різні товариства. Серед них «Луцька повітова Просвіта». Вона започаткувала яскраву традицію вшанування «академії» (святкових концертів) з нагоди вшанування пам'яті національних героїв, художніх геніїв, відзначення видатних історичних подій [7; 142]. Саме Просвіта збагатила волинське мистецтво талановитим хореографічним колективом, який отримав назву «Гурток українських танців та співу», очолюваний відомим балетмейстером В. Авраменком. Він не обмежувався лише концертними виступами, і взимку 1922-1923 рр. створив у Луцьку школу танцю. У ній навчалось майже 40 осіб, серед них такі обдаровані учні як О. Бахов, М. Гасюк, С. Лісова, Н. Маркевич, В. Омельчук, В. Савчук, З. Харченко [7; 144]. Ще один учень В. Авраменка – І. Козак створив хореографічний колектив для дітей віком від 2,5 до 5 років, який став постійним учасником усіх концертів у Луцьку [8; 83]. З народними танцями, а також композиціями «Запорізький козак Гонта», «Чумака», «Горе Ізраїлю» артисти об'їздили всю Волинь. Вихованців школи радо зустрічали в Чехословаччині та інших країнах. «Про український танець чулиосьмо, як про гопак з горілкою і... тільки. Яке ж зачудування, коли побачили ми національні танці учнів школи В. Авраменка. Танець виконаний 7-літнім Левком був нагороджений рясними оплесками. Танок «Катерина» є просто таки щось неземне, якісь святі – божественні рухи – грація!... Що ж до «Чумака», виконаного самим В. Авраменком, то цей танок є немов би сама воля на безмежний простір нашої України», – так відгукнулася газета «Українське життя» на виступ митців Луцької повітової Просвіти у Рівному 25 лютого 1923 р. [7; 144]. У 1928 р. «Луцька повітова Просвіта» організувала в Луцьку диригентсько-режисерські курси [1; 155], що свідчить про започаткування музичної освіти в Луцьку. У 1930-ті рр. у місті діяла Музична школа ім. Ф. Шопена. Термін навчання у ній складав 6 років та коштував 250 злотих на рік. Там проводилось навчання за трьома класами: фортепіано, скрипка та теорія [3; арк. 2].

Пропагандою музичної культури в 1930-х рр. займалась музична секція Волинського товариства підтримки театральної культури, а з 1937 р. – Волинське музичне товариство, що перебрало на себе й організацією виступів як професійних, так і аматорських колективів [11; 240]. Волинське музичне товариство утворене в Луцьку в травні 1937 р. Ним же організований мішаний хор та курси для диригентів народних хорів, створена хоральна бібліотека [3; 5]. Воно влаштовувало музично-вокальні концерти під керівництвом професора Шнітрера, кошти від якого передавались на розвиток музичного товариства [15]. Вхідний квиток коштував 4 злотих [14].

У міжвоєнний період луцька громада приймала у себе гостей-артистів з інших міст Польщі. В березні 1924 р. у театрі «Кронштейн» виступала відома у Варшаві танцівниця Х. Гуланицька. Хоча її виступ, як зазначив кореспондент газети «Волинь», відбувся в неналежних умовах. Зала театру не відповідала такому виступу, було брудно, сцена прикрита якоюсь сірою плахтою, фортепіано не налаштоване, фальшивило, – публіка була задоволена, однак, за словами автора статті, артистка навряд чи захотіла б знову виступати в Луцьку. Весною 1924 р. до Луцька вперше завітав театр «Редути». Його артисти виступали поруч із

замком Любарта перед майже тисячною аудиторією [11; 126-128]. Періодично в Луцьку виступали артисти Варшавської опери: Я. Саріуш-Белінська, Т. Бевала, Е. Коппа [2; 89]. 25 липня 1930 р. у Луцьку виступав джазовий колектив Г. Гольда [13]. 1935 р. у Луцьку виступали Є. Умінська (скрипка), що концертувала по Європі, К. Чекотовський (спів), Є. Суліковський (фортепіано), що виконували твори С. Монюшко, П. Чайковського, Я. Галла, А. Вівальді, А. Анджейовського [2; 43-45].

Різні музичні концерти влаштовувались й у товариствах, клубах міста. Серед них польський клуб «Огніско», українська «Рідна хата», цукерня Розаліні, де щовечора вмикали радіо, де транслювались концерти класичної музики з 20 до 23 вечора [13]. У 1923 р. у Луцьку працював ресторан «Париж», де виступав дует Янашек-Гловацька з піснями, Болеславський з гумором, та Фідельман – з музикою [9].

Святкування визначних дат в історії Польщі супроводжувались музичними концертами, на яких виступали мішаний хор Державної гімназії ім. Т. Костюшко, симфонічний оркестр Товариства підтримки театральної культури на Волині при співпраці з військовим оркестром 24 піхотного полку [2; 73-74].

Художнє мистецтво в Луцьку міжвоєнного періоду не здобуло такої ж популярності як театр чи музика. Перша на Волині професійна виставка творів образотворчого мистецтва в міжвоєнний період відбулась 1927 р., де було представлено 250 робіт 57 творців.

У 1929 р. у приміщенні Волинського музею відкрито виставку польських графіків, серед яких Вичовковські, Шкочиляс, Боровський та Панкевіч, хоча місцева преса відзначала помірковано зацікавленість громадськості в таких виставках [11; 241].

Спробу створити місцевий малярський осередок намагалась дружина воєводи Генріха Юзевського – Юлія, що захоплювалась образотворчим мистецтвом та малювала [11; 242]. З 24 квітня по 5 травня 1931 р. у Луцьку Волинське товариство краєзнавців та опіки над пам'ятками минулого організувало виставку «Польський пейзаж» (*Krajobraz Polski*), де були представлені відділи художнього мистецтва, графіки, фото, народного промислу, архітектури та природи [12]. У Луцьку періодично відбувались виставки молодих митців місцевих шкіл, зокрема учнів польської гімназії ім. Т. Костюшко В. Галімського під керівництвом директора, проф. Жука [10].

У Луцьку в першій половині 20-х рр. ХХ ст. не існувала літературного осередку, хоча вірші чи прозу міських письменників та поетів можна було зустріти на сторінках місцевої преси. Так, у 1925 р. Р. Бох так описував мистецьку атмосферу міста у газеті «Волинський погляд»: «*Luck nasz stary grod kresowy, choc tak duzy i tak ludny, chociarz w cale Polsce znany, moze byc czasami nudny*» [11; 133]. У другій половині 1930-х рр. на Волині був організований літературний осередок «Волинь», що згрупувався навколо однойменного щотижневика, що друкувався в Луцьку [11; 244].

Таким чином, найбільшого розвитку та популярності серед населення Луцька в міжвоєнний період отримав театр і музичне мистецтво, на відміну від художньої й літературної творчості. В досліджуваний період, польська і українська громадськість проводила активну діяльність з поширення мистецтва в місті, незважаючи на те, що вони не становили більшості.

Деякі аспекти дослідження можуть стати темами для подальшого вивчення, зокрема: художнє та літературне життя Луцька в міжвоєнний період, діяльність громадських організацій з підтримки мистецтва, що діяли в місті в 1919-1939 рр.

Список використаної літератури

1. *Гаврилюк О.* Діяльність «Просвіт» на Волині (1918-1932 рр.) / О. Гаврилюк // Волинь і волинське зарубіжжя : Тези міжнар. наук. конф. (Луцьк, 16-18 червня 1994 року). – Луцьк : МП «Медіа», 1994. – С. 153–156.
2. *Державний архів Волинської області* (далі – ДАВО). – Ф. 77. – О. 1. Спр. 8.
3. *ДАВО.* – Ф. 158. – О. 2. – Спр. 748.

4. **Несторук І.** До історії Волинського українського театру в м. Луцьку / І. Несторук // Минуле і сучасне Волині та Полісся : Луцька міська громада : історія, традиції, люди. Матеріали XXVI Волин. обл. наук. історико-краєзнавчої конф. (Луцьк, 9-10 лист.) / Упоряд. Г. Бондаренко. – Луцьк : Надстир'я, 2007. – С. 105–107.

5. **Степанюк С.** Аматорські театральні колективи та сценічні постановки на території Волинського воєводства / С. Степанюк // Наук. вісник Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Історичні науки. – 2010. – № 1. – С. 70–76.

6. **Степанюк С.** Польські професійні театри на Волині (1924-1939) / С. Степанюк // Наук. зошити істор. ф-ту Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка. Зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 10. – С. 165–173.

7. **Філіпович М.** Музично-драматична діяльність Луцької повітової «Просвіти» / М. Філіпович // Наук. вісник ВДУ ім. Лесі Українки, 2001. – № 10. – С. 142–146.

8. **Шиманський П.** Музичне мистецтво Волині у 20-30 рр. ХХ ст. / П. Шиманський // Наук. вісник Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Історичні науки. – 1997. – № 11. – С. 80–84.

9. *Dziennik Wolynski.* – 1923. – № 10. – S. 3.

10. *Glos Wolynski.* – 1922. – № 12. – S. 2.

11. **Medrzecki W.** Inteligencja polska na Wolyniu w okresie miedzywojennym. – Warszawa: Wydawnictwo Neriton, Instytut Historii PAN, 2005. – 331 s.

12. *Przegląd Wolynski.* – 1931. – № 14. – S. 3.

13. *Ziemia Wolynska.* – 1931. – № 6. – S. 6.

14. *Ziemia Wolynska.* – 1931. – № 7. – S. 7.

15. *Ziemia Wolynska.* – 1931. – № 43. – S. 6.

Резюме

Проаналізовано мистецьке життя Луцька в міжвоєнний період. Автор характеризує розвиток театру, музики, образотворчого мистецтва та літератури з урахуванням особливостей різних національних груп населення в Луцьку в 1919-1939 рр.

Ключові слова: Луцьк, мистецтво, театр, музика.

Summary

Maleonchuk G. Artistic life of Lutsk during the interwar period

In the article analyzes the artistic life of Lutsk in the interwar period. The author describes the development of theater, music, visual arts, literature, taking into account features of different ethnic groups in Lutsk 1919-1939 years.

Key words: Lutsk, art, theater, music.

Аннотация

Проанализирована творческая жизнь Луцка в межвоенный период. Автор характеризует развитие театра, музыки, изобразительного искусства и литературы с учетом особенностей различных национальных групп населения Луцка в 1919-1939 гг.

Ключевые слова: Луцк, искусство, театр, музыка.

Надійшла до редакції 27.12.2013 р.